

**ИЗВАДКАТА ОТ ХРОНИКАТА НА ЙОАН ЗОНАРА
В СЛАВЯНСКИЯ ПРЕВОД НА ХРОНИКАТА
НА СИМЕОН ЛОГОТЕТ¹**

Деница Петрова

*Институт за исторически изследвания,
Българска академия на науките*

**THE EXCERPT FROM THE *CHRONICLE* OF
JOHN ZONARAS IN THE SLAVIC TRANSLATION OF
THE *CHRONICLE* BY SYMEON LOGOTHETE**

Denitsa Petrova

Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences

Abstract: In the 14th century, the interest in Byzantine historical works written by secular persons arose in Bulgaria. One of them is the Chronicle of John Zonaras. Its Slavic translation by Symeon Logothete is preserved in one manuscript, RNL F.IV.307, written in 1637 in Suceava from a Bulgarian original. The translation was made at the Tarnovo Literary School. The text is supplemented by an excerpt from the Chronicle, also translated in Bulgaria. The addition differs significantly from the full translation. Some paragraphs included in it are missing, while others are abbreviated. The Bulgarian translator introduced changes similar to those he made in the Chronicle of Logothete. The excerpt from Zonaras's Chronicle is an important part of Bulgarian historiography in the period of the greatest prosperity of world chronicles as reading matter in Old Bulgarian literature for the laity.

Keywords: Chronicle of John Zonaras; Slavic translation by Symeon Logothete; Tarnovo Literary School; Bulgarian history.

За разлика от по-ранните периоди, когато в България се превеждат т.нар. монашески хроники, през XIV в. се заражда интерес към византийски исторически съчинения, написани от светски лица и предназначени за четене в императорския двор (Гюзелев 1985: 214–215). Предпочитанията към тези светски по своята същност четива се обуславят от интереса на царското семейство и

¹ Изследването е подготвено по проект „Четивото за миряни в южнославянската традиция: социокултурна динамика на репертоара XIV–XVIII в.“, у КП-06-Н50/7, конкурс на ФНИ 2020.

образованите боляри. Една от хрониките, преведени в България през XIV в., е тази на византийския писател Симеон Логотет.

Тя е написана през X в. и обхваща периода от Сътворението до 948 г. Към момента са известни 3 фрагментирани преписа, съдържащи само началото на *Хрониката*; 13 пълни преписа на Основната редакция А и 4 непълни преписа на същата редакция; 9 преписа на интерполираната редакция, включваща текста на *Хрониката* на Георги Амартол, продължена с тази на Симеон Логотет; 5 преписа на т. нар. смесена редакция, обединяваща откъси от съчиненията на Амартол и Симеон Логотет; 8 преписа на редакция В; Амброзианска хроника; Хроника на Псевдо-Симеон (**Виноградов, Кузенков 2014: 15–17**). Нито един от запазените преписи не съдържа автентичния авторов текст, те представят различни редакции, съкращения и интерполации.

Приема се, че най-близък до оригиналния текст, написан от Симеон Логотет, е единственият запазен славянски превод на *Хрониката* в ръкопис РНБ F.IV.307 (**Срезневский 1905: IV–V**). Приписка на л. 325б свидетелства, че манускриптът е написан през 1637 г. по поръка на молдовския архиепископ Анастасий Кримкович (1609–1617, 1620–1631) от поп Мануил от църквата „Въведение Богородично“ в Сучава и е завършена при игумена йеромонах Йорест и войводата Василие, т.е. молдовския княз Василий Лупу (1634–1654). Ръкописът съдържа 325 листа хартия с размер 26/19 см. Изписан е с правилен полуустав, с изключение на приписката, която е с бързопис. Има украса от сложни заставки и инициали. Подвързията е от дъбови дъски, обвити с орнаментирана кожа. Съдържанието е следното: л. 1а-254а – *Смевна метафраста и логофетъ. списаніе мира ѿ бытіа. и лѣтовникъ събранъ ѿ различныхъ лѣтѡписецъ*; л. 254а-325б – *До зде симеона логофетъ е творенъ. а ѿ зде дрѹго.*

Ръкописът, по който е направен славянският превод, се отнася към Редакция А (Виноградов, Кузенков 2014: 15). Като близки до него се определят гръцките ръкописи Парижка национална библиотека, Paris. gr. у 854 от XIII в. и Ватиканска библиотека, Vatic. gr. у 1807 от XIV в. (Златарски 1908: 9; Острогорский 1932: 19; Каждан 1959: 130). Генеалогично свързан със славянския превод е и фрагмент от *Хрониката* на Симеон Логотет в ръкопис ГИМ, Син., № 148, л. 428б–430б, който съдържа и препис на *Летовника* на Георги Амартол.

Езиковите особености убедително доказват, че преводът на *Хрониката* е направен в България през XIV в. и отразява Евтимиевата правописна реформа (**Златанова 1985: 204–222**), следователно той е дело на представител на Търновската книжовна школа. По език и правопис славянският превод на Симеон Логотет е близък до превода на *Манасиевата хроника*, което сочи, че най-вероятно е създаден по време на управлението на цар Иван Александър (1331–1371). През XIV в. в България е преведена също *Хрониката* на Йоан Зонара, направен е и вторият славянски превод на *Хрониката* на Георги Амартол, известен с името *Летовник*. За разлика от преводите, правени през IX–X в., в тези от XIV в. се наблюдава засилен интерес към миналото на българите и

стремеж тяхната история да бъде вписана в световната, красноречив пример за което са добавките към *Манасиевата хроника*. Това е периодът на най-голям разцвет на световните хроники като четиво за миряни в старобългарската книжнина. Направените в България преводи на византийски хроники стават основа за развитието на историописните съчинения в Сърбия, Русия и Влахия. Следвайки библиейския модел, започващ от Сътворението и излагащ историята по царства, те вписват миналото на славяните, в частност на българите, в общата световна (християнска) история.

Втората част от ръкописа съдържа извадка от *Хрониката* на Йоан Зонара, обхващаща времето от Константин Багренородни (913–959) до възцаряването на Роман Диоген (1067–1071) през 1067 г. Според В. Василевски българският преводач е разполагал с готова гръцка компилация; според него доказателство за това са ръкописите Марчана MS gr. Z. 608 (coll. 306) от първата половина на XV в. и Национална библиотека на Франция, Paris gr. 1708 от XVI в., в които в текста на Логотет има добавки (**Васильевский 1895: 140.**). Първият от тях съдържа интерполации от *Хрониката* на Георги Амартол. Вторият принадлежи към интерполираната редакция, известна като „Продължител на Амартол“, в която *Хрониката* на Георги Амартол е продължена с извадки от Симеон Логотет. Както самият Василевски изтъква, добавките в двата гръцки кодекса не се схождат със славянския превод.

До извода, че ръкописът е преведен по готова гръцка компилация, стига и В. Н. Златарски (**Златарски 1908: 13–14**), който приема втората част на ръкописа с добавките от Зонара за по-малко значима от първата, съдържаща превода на Симеон Логотет.

Както отбелязва И. Срезневски (**Срезневский 1905: VI–XVI**), текстът на Йоан Зонара започва в средата на л. 253а, около една страница преди бележката, че „до тук е Симеон Логотет“. В основната част на хрониката също са използвани добавки, извлечени от Зонара, на л. 23а дори има приписка в полето: *апи лѣ Зона лѣтописецъ быти глетъ ѿ потопа до Авраамъ*. Това показва, че макар да не е отбелязал името в началото на втората част на ръкописа, книжовникът е знаел, че другият източник е именно *Хрониката* на Йоан Зонара. Следователно не е изключено компилацията да е съставена от българския книжовник.

Хрониката на Йоан Зонара е написана през първата половина на XII в. Обхваща времето от Сътворението до 1118 г., запазена е в около 80 гръцки преписа (**Творогов 1989: 492–494**). Преведена е в България, но за времето на създаване на славянския ѝ превод има две тези – ок. 1170 г. или в началото на XIV в. (**Петканова 1992: 500**). Към момента са известни следните сръбски и руски преписи на *Хрониката*, в някои от които личат следи от български протограф:

1. Москва, РНБ, ф. 182, № 94, един лист, средата на XIV в. (**Отчет 1869: 157; Мошин 1958: 416; Спосок 1966: 232**).

2. Букурещ, Библиотека на Румънската академия на науките, MS. Slav. 321, последното десетилетие на XIV в. (**Petrova 2010**: 405–425).

3. Белград, Патриаршеска библиотека, № 47, XV в. (**Weingart 1922**: 88–89; **Jacobs 1970**: 100).

4. Белград, Музей на Сръбската православна църква, у 42, втората четвърт на XV в. (**Богдановић 1982**: 77, № 1036).

5. ръкопис от XV в., днес с неизвестно местонахождение (**Каčanovski 1882**: 125–172).

6. Виена, Австрийска национална библиотека, cod. slav. 126, първата трета на XVI в. (**Weingart 1922**: 89–101; **Jacobs 1970**: 100).

7. Санкт-Петербург, БАН, № 24.4.34, първата четвърт на XVI в. (**Jacobs 1970**: 101).

8. Атон, Хилендарски манастир, у 433, 1533–1534 г. (**Богдановић 1982**: 166; **Weingart 1922**: 88; **Jacobs 1970**: 101).

9. Москва, РГБ, ф. 310, № 1191, XVII в. (**Weingart 1922**: 88; **Jacobs 1970**: 94)

10. Манастир Грачаница – препис, споменаван от някои изследователи (**Weingart 1922**: 89).

Известни са и две преработки на Хрониката на Йоан Зонара:

1. Зограф, у 105 и фрагмент Москва, РГБ, ф. 178, № 3070 (**Birnbaum 1986**: 19–21; **Турилов 2011**: 389; **Турилов 2012**: 437), автограф на Константин Костенечки, 1433 г.

2. РГБ, ф. 113, № 655, 1510 г., т.нар. *Паралипомен*; оригиналът е съставен на сръбска почва, но ръкописът е руски, произхожда от Йосифо-Волоколамския манастир; откъси от *Паралипомена* са включени и в ръкопис РГАДА, собр. Мазурина, оп. 1, № 1065, л. 135–137, написан от волоколамския монах Пимен, когото Л. Мошкова отъждествява с игумена на Йосифо-Волоколамския манастир Пимен Садиков (**Мошкова 2017**: 240–241; **Буланин 2018**: 60–61).

Запазените преписи свидетелстват за разпространението и авторитета на *Хрониката* на Йоан Зонара в славянската книжнина. Извлечението, добавено към съчинението на Логотет, се отличава от текста в запазените славянски преводи – в сравнение с тях информацията е предадена със значителни съкращения и обобщения, но и с добавки от други източници (**Срезневский 1905**: VI–XII).

В славянския превод на *Хрониката* на Симеон Логотет са внесени редица промени, свързани с българската история (**Каймакамова 1990**: 183–191). Те са свързани с употребата на топоними и етноними, с титулатурата на българските владетели, както и с отразяването на някои събития. Васил Н. Златарски посвещава обширна студия на сведенията за българите в *Хрониката* на Симеон Логотет (**Златарски 1908**: 1–161), но в нея не засяга известията в продължението. Извлечението от Зонара анализира М. Каймакамова, която доказва, че различията са не толкова в съкратеното предаване на разказа, колкото в оценката за описваните събития. Тя, както и Златарски преди нея,

съпоставя текста с гръцкия оригинал на *Хрониката* на Зонара. Василевски сравнява извлечението с *Паралипомена*, като доказва, че двата текста не се схождат. За съкратената версия на Зонара споменава и В. Златарски. Дватама изследователи не са разполагали с единственото до момента, макар и непълно издание на славянския превод на Йоан Зонара, направено от Вл. Качановски през 1882 г. (**Каѳановски 1882**: 125–172). Публикуваният от него ръкопис е от XV в.; съхранявал се е в Белград (не е уточнено къде), а днес е с неизвестно местонахождение. Според Качановски той е от същата редакция като РГБ, ф. 310, у 1191 и Хилендар у 433.

При съпоставка на добавките към *Хрониката* на Логотет с пълния превод на Зонара се наблюдават значителни разлики.

В пълния славянски превод на Зонара след Лъв VI Мъдри (886–912) следва управлението на Василий Багренородни, тоест Василий II (976–1025). Добавката към *Хрониката* на Симеон Логотет започва с управлението на Константин Багренородни, което липсва в пълния превод. Първото известие за българите е в главата, посветена на Роман II (959–963); в него се споменават синовете на цар Петър (927–969), които се завръщат в България след неговата смърт, и братята Комитопули. Известието не е дословен превод на гръцкия оригинал (**Каѳановски 1882**: 146):

Црѣъ же Блзгарскаго Петра женѣ оумерши, иже съ Гръзкы мирь оутврѣжаѣ, талники въздастѣ оба сѣна своа, Бориса и Романа; и внѣ оубо прѣстависа потѣ, а сѣнове его ѿпоущени вышѣ ити въз своа си и оѣла власть прѣбати; единого вѣм ѿ волѣрь Блзгарскѣ дѣ сѣнове, ѿверзгшеса, Дѣдѣ и Мѣнси и Аронѣ и Самоуиль Блзгары матѣхѣ; и она оубо отидоста.

В извадката цар Петър е „българският цар (црѣъ Блзгарскаго)“, докато в гръцкия текст той е наречен „предводителят на българите (τὸν Βουλγάρων ἀρχηγετῶν)“. В добавката към Симеон Логотет бащата на Самуил е назван „болярин (волѣрь)“, а Зонара го нарича „комит (κομήτης)“ (**Zonarae 1968**: 178).

В пълния превод липсва нашествието на руския княз Светослав (945–972), както и последвалата руско-византийска война. Тези епизоди са описани в добавката към *Хрониката* на Логотет, като преводът следва гръцкия оригинал. Прави впечатление, че на някои места в славянския текст крепостта Доростол е наречена „Дръстерь“. Както подчертава М. Каймакамова (**Каймакамова 1990**: 190–191), българският книжовник ясно е изразил оценката си към тези събития чрез добавката, че императорът е помолил руския княз да потегли срещу българите.

В пълния превод на Зонара следващото известие за българската история е свързано със съдбата на четиримата братя Комитопули – смъртта на Моисей и Давид, убийството на Аарон и семейството му, възцаряването на Самуил (976–1014) като единствен владетел. Съпоставката с извадката показва, че в нея преводът е по-близък до оригиналния текст:

ръкопис на Качановски (Kačanovski 1882: 158–159)	РНБ F.IV.307 (Срезневский 1905: 156–157)
<p>Българѣ же подвигошесе пакы. понеже оувѣдеше, тако оумреть Цимисхы, прѣдаше господство българское дѣмъ братѣмъ: Давидѣ Мосею, Аронѣ и Самоилѣ, нарицахѣ же сы и Комитопѣли, зане бѣхѣ сыновѣ единого кнѣза българскаго, нарицаемаго Комитъ.</p> <p>Ѣлици во бѣхѣ вътѣ рода царьска, погыбоше вси; единъ тѣчю вътѣ втроуѣтъ Петровѣхъ вста, бѣше и внѣ скопыць.</p> <p>Сице же прѣемши четирымъ братѣмъ гшподство, Давидъ оубо възкорѣ оумреть; Моси же пришьдѣ вбстѣпи Серъ, и вьнегда брати се, оубыше сего каменомъ, тѣ и Змрет; Арона же вьсма погѣбы Самоиль съ родомъ своимъ. Погывьшимъ же симъ тремъ братѣмъ, прѣеть царьство българское Самоиль. Прѣвѣ во покѣшашесе трети братъ Аронъ прѣети сѣе или грѣчьскы быти.</p> <p>Сего ради Самоиль вьсма погѣбы Арона, тѣчю единъ синъ его вста, нарицаемы Іванъ Свѣтиславъ. Прѣемъ же Самоиль самъ вьзе царьство българское</p>	<p>Българе же, тако оуслышашѣ о сѣмрти Цимисхѣевѣ, пакы ѿврѣгошасѣ, и влѣ своа чѣтырѣ братенцемъ възлѣжишѣ, Дѣдѣ, Мвнсею, и Аронѣ, и Самѣилоу, ижи е комитопоули нарицаахѣсѣ, зане стѣвѣ бѣхѣ единого ѿ нарочитыи въ нѣи нарицаемаго коми,</p> <p>ибо цркъи рѣ ихѣ скончасѣ, единомѣ тѣчѣж оставшѣ ѿ сѣновъ Петра црѣ, глѣ же, Романа, иже ископлен бѣ.</p> <p>Чѣтырѣ же сѣ прѣемши, Дѣдѣ оубо възкорѣ оумрѣ,</p> <p>Мвнси же, Сѣрѣ рѣвѣ, каменѣ оударенъ бѣи и скончасѣ,</p> <p>Арона же съ вьсѣмъ родѣмъ ѿ житѣа потрѣви брѣ его Самоиль, или влѣ сѣвѣ единомѣ влѣкѣща или Грѣчьскаа мѣдрѣствоуѣща, не вѣ, прослѣшѣ во и вбоа,</p> <p>единоу тѣчѣж ѿ сѣновъ его вставшѣ, иже Іванъ Свѣславъ нарицаашесѣ;</p> <p>Българскаа же влѣ на единого Самоила прѣпаде</p>

Следва информация за началото на военните действия между цар Самуил и византийците. Текстът в двата превода смислово се припокрива, но има някои разлики. В пълния превод византийците са наричани *рымлянѣ*, а в извадката са *грѣкы*; в цялостния текст се говори за градъ българсы *Трѣадиць*, нарицаемы *Сардикъ*, в добавката фразата е *Сардикю*, се же естъ *Срѣдець*, а в грѣцкия текст се говори за *Сардикѣс аѣтѣ д'ѣстѣв ѣ Трѣадицьа* (Zonarae 1968: 186); в пълния превод град Пловдив е назван *Филипѣсь градъ*, в съкращения името е *Плѣвдивъ*, в грѣцкия текст отговаря на *Фѣлѣплѣоуѣли* (Zonarae 1968: 186). Любопитно е, че в *Хрониката* на Симеон Логотет на л. 60б е запазена интересна приписка: *Встрѣѣ ѣ Иоѣрѣ, а Филипоѣ Плѣвдивѣ* (Срезневский 1905: XVI).

В пълния текст на Зонара е включена следната информация (Kačanovski 1882: 162):

Сводоби же се царъ ѿ прилѣчаюцихѣсе вѣдѣ неверныхѣ, прѣиде въ Тракѣю и ѿтоудѣ сьниде въ Солѣнѣ поклонитѣсе светомѣ мѣчѣеникѣ Димитрѣю, и встави тоу въ Солѣне воеводѣ избранны съ силою многою противѣати се Самоилѣ начѣльникѣ българскомѣ.

Фразата почти се припокрива със съответния откъс в грѣцкия текст, но е добавено и името на светеца. В извадката от Зонара целият абзац е съкратен и сведението за цар Самуил е пропуснато.

И в пълния превод, и в извадката е описана битката при р. Сперхей, като във втория текст разказът е съкратен. Най-важната разлика е, че в първия българският владетел е наречен български же наѹелникъ Самоиль (Каѹановски 1882: 162), както е и в гръцкия текст, докато в добавката към *Хрониката* на Симеон Логотет той е назван Самѹилоу же, възгарскомуу црю (Срезневский 1905: 159).

Следва разказ за битката при с. Ключ и ослепяването на българските войници, който почти се припокрива в двата текста. Събитията, последвали след смъртта на цар Самуил, са предадени с малки, но съществени разлики:

ръкопис на Качановски (Каѹановски 1882: 164–165)	РНБ F.IV.307 (Срезневский 1905: 160)
<p>царство же възгарское прѣветъ синь его Гавріила нарицаеми Романъ. и едино лето прѣбывъ, оуби сего братѹчедь его Владиславъ Іоанъ, Ароновъ синь.</p> <p>прѣшедъшѹ же царѹ оускіе и жестокіе пѣти вны, такоже прѣжде рекохомъ, възниде и прѣветъ многіе страны и грады възгарскыя; синь же Самоиловъ Романъ, въз Мосинополы сы, посла обещаніе къ царѹ поравотитисе емѹ. Слышавъ же царь, тако Самоиль ѹмреть, възшѹ пріетъ и дрѹгыя страны и грады възгарскіе;</p> <p>по мале же врѣмен, пріиде Іоанъ некто, равъ Владиславовъ и рече: да веси, в царѹ, тако синь Самоиловъ ѹмреть; мои же господинъ Владиславъ царство пріетъ и хоцетъ покоритисе царствѹ твоемѹ. пріидоше и дрѹзы кнезы възгарскы и предашесе царѹ. послѣдеже нависе лъжа. Владиславъ и непрѣдаеть се. И се видевъ царь, пакы воинствова на възгары и многіе страны пѣвни:</p> <p>ѹхрыд же вѣстѹпивъ и нѹждено пріетъ сего, и воеводи дрѹгихъ грады пѣвнише и прѣвше. и сіа сътвори възвратисе въз Константинъ градъ, не прѣстае възегда озлобляти възгары и грады ихъ прѣемае.</p> <p>Владиславъ же наѹелникъ воинствова на Драчь и вѣстѹпивъ сего пріетти, оубиень бы въз тоу. тѹчю .в. лѣт и .е. мѣсець бивъ наѹелникъ. Сеже оуведевъ авіе пріиде въз Вдрынъ, и тѹ пріидоше болши кнезы и прѣдашесе емѹ. и прѣдаше емѹ градъ глаголеміи Пѣрникъ и прочихъ .лѣ. и дрѹзы мнозы ѿ варварскы езыхъ прѣдашесе томѹ царѹ.</p>	<p>црѣтво же възгарское остави снѹ своемѹ Роману Гаврилоу, егоже, ни понѣ лѣто едино црѣтовавша, братѹчад свои Ароновъ снѹ Іоанъ Владиславъ оуби.</p> <p>Прошѣ же, тако же рѣ, сквозѣ прѣвграды прѣз и многы градовы възгарскыа прѣѣ, пріде въз Мѣсинополь; идеже оувѣдѣвъ в Самоуиловѣ сѹмрти, възвративса пак, на възгары, и многы градовы и оувѣжица ѿ прѣвѣ.</p> <p>Самоуиловъ же снѹ прѣѣже оубіеніе своего, пославъ къ црѣви, обѣцавадшеса равъ емоу быти; егда же оуби его Іоанъ Владиславъ, посла къ црѣви раба своего, възвѣщаѣ емѹ о сѹмрти Самоуилова снѣ и обѣцавадшеса равъ црѣви быти; привѣгошѣ же къ немѹ и мнѹши ѿ нарочиты възгаръ. Оувѣдѣвъ же Владиславъ црѣ не живѣща по вѣщани своѣ, пакы воева на възгары и многы страны ѿ поплѣвни;</p> <p>ѹхрыскыи же грѣ, въз немже вѣ столь възгарскыи црѣи, враніѣ прѣѣ и иныа градовы, възвратиса въз Констандинъ грѣ. И пакы воева на нѣ.</p> <p>Возгарскыи же црѣ Владиславъ, шѣ на Драчь и рѣвѣ его, оубиень бы. црѣтова лѣтѣ в и мѣзъ .е. Еже оувѣдѣвъ, црѣ авіе изыде; бившѹ же емѹ при Одринѣ, пріидошѣ къ немѹ нѣвци ѿ възгаръ нарочиты, прѣдаѣще емѹ Перникъ и лѣ градищѣ дрѹгыи.</p>

<p>и царица българска, нарицаема Марїа жена Владиславова посла архїепископа българскаго Давида прѣдати българскою странѣ всѣ царю, аще исплнить царь си прошенїе. и малѣ прѣшѣдшѣ, прїиде и самъ къ царѣ съ шестими дъщерми своими; трїе же синовы се съкришесе въ хльми; послѣдеже прїидоше и вны къ царѣ; нарицахѣ ихъ кождо, Прѣсіанъ, егоже магьстра постави царь; дрѣга два патрікіа почъте. Прѣем же царь Василїе българскѣю землю всѣ, и ѿ градовъ българскыхъ, въвѣхъ разори, овехъ же крѣпчѣише сътвори, и стражїа доволнаа поставивъ, и къ Адины прїиде сътворити праздникъ прѣсветыѣ Богородице.</p>	<p>Нѣ и жена Владиславова Марїа посла къ цареви архїеѣкпа възгарскаго Дѣа, обѣцаважциса прѣдати емоу възгарскѣа земля, аще сътворитъ еи, еже хѣщеть; и по малѣ прїиде сама къ цреви, водаци три сновы и дъщерїи с; дрѣсїи же трїе снове еѣ бѣжашѣ въз горы, нѣ и ти, стрѣгомѣ сѣщемъ горѣ, по нѣжди прїидоша къ царю; бѣ же Прѣсіанъ и оба брата его, ѿ нїже Прѣсіана постави царь магистра, а прочаа оба патрикѣ. Възгарскѣа же земля възса прѣѣ, ови ѿ грасовъ разори, овѣ же оутвѣрздивъ постави стражѣ доволны; сѣ же въз Адины отиде поклѣнитиса Бци</p>
---	---

В пълния превод се казва, че цар Иван Владислав (1015–1018) изпратил свой роб на име Йоан да съобщи на императора, че той е мъртъв и боляри-те ще се предадат; когато разбрал, че царят е жив, Василий отново потеглил срещу българите. Според съкратената извадка самият Иван Владислав, след като убил Гаврил Радомир (1014–1015), казал на византийския император, че ще се подчини на неговата власт заедно с част от знатните боляри; когато разбрал, че Иван Владислав няма намерение да му се покори, императорът продължил войната. В гръцкия текст на Зонара е представена втората версия. Добавката към *Хрониката* на Логотет е по-близка до оригиналния текст и в още един детайл – според нея царица Мария се предала заедно със шестте си дъщери и трима от синовете си, а другите трима се скрили в планината. Според цялостния текст Мария има само трима сина – тези които решават да се скрият, но не след дълго също се предават. Както разбираме от други автори, като Йоан Скилица и Анна Комнина, Иван Владислав и Мария имат шестима сина – Прусиян, Алусиан, Арон, Траян, Радомир и още един, чието име остава неизвестно (Златарски 2007: 127–136).

В абзаца, разказващ за нападението на печенеги в българските земи, текстът в добавката отново е по-близък до гръцкия, докато в другия информацията е съкратена:

<p>ръкопис на Качановски (Kačanovski 1882: 166)</p>	<p>РНБ F.IV.307 (Срезневский 1905: 161)</p>
<p>Напрѣда повемъ нарицаеми пацаинаци, сыречъ кѣманы прѣдо(ше) Дѣнавъ и начеше възлюблѣти вельми възгарѣ. Воевода же сирьминъ ссы, глаголемїи Константинъ Дїогень и изышьдѣ повѣди пацаинакы и оукроти сыхъ.</p>	<p>Печенѣси же, прѣвѣше Дѣнавъ, странѣ възгарскыа земля вельми поплѣвишѣ. Нѣ на сї изшѣ Костѣдинъ Диогень, дрѣжжи Сирмїи грѣ, иже и дрѣка възгарскыа земля поставленъ бѣ, повѣды ѣ и прѣвз Дѣнавъ прѣвгна.</p>

В пълния превод на *Хрониката* на Йоан Зонара след кратка информация за Роман III Аргиропул (1028–1034) следва разказ за управлението на Лъв V Арменец (813–820) и Михаил Рангаве (811–813). В добавката към Симеон Логотет повествованието следва гръцкия оригинал, споменава се обвинението на Прусиян в заговор, както и следващото нападение на печенеги в българските земи, като на места славянският текст е съкратен, но в общи линии следва гръцкия вариант на хрониката.

Известни разлики спрямо гръцкия текст на хрониката се забелязват в разказа за въстанието на Петър Делян, който в добавката към *Хрониката* на Логотет е предаден с някои съкращения. В извадката Делян се провъзгласява за цар на българите, а не на варварите; не се споменава Йоан Орфанотроф, но византийският владетел, който в гръцкия текст се споменава само като „императорът“, в превода е наричан с името си Михаил; не се споменава за триумфалното шествие във византийската столица, на което водели и ослепения Петър Делян (**Каčanovski 1882**: 167–169).

Откъсът от Йоан Зонара, включен като добавка в *Хрониката* на Симеон Логотет, не е извлечение от пълния превод на съчинението, а представлява друг независим превод. В него българският преводач внася промени, сходни с тези, които прави и в *Хрониката* на Логотет. Както отбелязва В. Златарски, промените, направени при превода на хрониката са „блестящо отражение на подема на българското национално самосъзнание през царуването на Иван Александър“ (**Златарски 1908**: 374–375). За разлика от пълния превод на Зонара, в добавката към Логотет по-ясно се проявява историческото мислене на книжовника.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Васильевский 1895: Васильевский, В. Г. Хроника Логофета на славянском и греческом. – *Византийский временник*, 1895, Т. 2, Вып. 1–2, 78–151. // **Vasilyevskiy 1895**: Vasilyevskiy, V. G. Hronika Logofeta na slavyanskom i grecheskom. – *Vizantiyskiy vremennik*, 1895, Т. 2, Вып. 1–2, 78–151.

Виноградов, Кузенков 2014: Виноградов, А. Ю., Кузенков, П. В. *Хроника Симеона Магистра и Логофета. Перевод со среднегреческого А. Ю. Виноградова, вступительная статья и комментарии и П. В. Кузенкова*. Москва: Университет Дмитрия Пожарского. // **Vinogradov, Kuzenkov 2014**: Vinogradov, A. Yu., Kuzenkov, P. V. *Hronika Simeona Magistra i Logofeta. Perevod so srednegrecheskogo A. Yu. Vinogradova, vstupitel'naya statyya i kommentari i P. V. Kuzenkova*. Moskva: Universitet Dmitriia Pozharskogo.

Богдановић 1982: Богдановић, Д. *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*. Београд: Српска академија наука и уметности. // **Bogdanovich 1982**: Bogdanovich, D. *Inventar chirilskih rukopisa u Jugoslaviji (XI–XVII veka)*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.

Буланин 2018: Буланин, Д. М. „Сербская Александрия“ и Русский Хронограф. – *Rossica Antiqua*, 2018, 1–2, 48–92. // **Bulanin 2018:** Bulanin, D. M. „Serbskaya Aleksandria“ i Russkiy Hronograf. – *Rossica Antiqua*, 1–2, 48–92.

Гюзелев 1985: Гюзелев, В. *Училища, скриптории, библиотеки и знания в България през XIII–XIV в.* София: Народна просвета. // **Gyuzelev 1985:** Gyuzelev, V. *Uchilishta, skriptorii, biblioteki i znania v Bulgaria prez XIII–XIV v.* Sofia: Narodna prosveta.

Златанова 1985: Златанова, Р. Хрониката на Симеон Логотет и отношението ѝ към реформата на търновските книжовници. – *Търновска книжовна школа. Т. 4.* София: БАН, 204–222. // **Zlatanova 1985:** Zlatanova, R. Hronikata na Simeon Logotet i otnoshenieto y kam reformata na tarnovskite knizhovnitsi. – *Tarnovska knizhovna shkola. T. 4.* Sofia: BAN, 204–222.

Златарски 1908: Златарски, В. Н. Известия за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета. – *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, Т. 24, 1–161. // **Zlatarski 1908:** Zlatarski, V. N. Izvestia za balgarite v hronikata na Simeona Metafrasta i Logoteta. – *Sbornik za narodni umotvorenia, nauka i knijnina*, Т. 24, 1–161.

Златарски 2007: Златарски, В. Н. *История на българската държава през Средните векове в три тома. Т. 2: България под византийско владичество (1018–1187).* София: Захарий Стоянов, УИ „Св. Кл. Охридски“. // **Zlatarski 2007:** Zlatarski, V. N. *Istoria na balgarskata darzhava prez Srednite vekove v tri toma. T. 2: Bulgaria pod vizantiysko vladичество (1018–1187).* Sofia: Zahariy Stoyanov, UI „Sv. Kl. Ohridski“.

Каждан 1959: Каждан, А. П. Хроника Симеона Логофета. – *Византийский временник*, Т. 15, 125–143. // **Kazhdan 1959:** Kazhdan, A. P. Hronika Simeona Logofeta. – *Vizantiyskiy vremennik*, Т. 15, 125–143.

Каймакамова 1990: Каймакамова, М. Българска средновековна историопис. София: Наука и изкуство. // **Kaymakamova 1990:** Kaymakamova, M. *Balgarska srednovekovna istoriopsis.* Sofia: Nauka i izkustvo.

Мошин 1958: Мошин, В. А. К датировке рукописей из собрания А. Ф. Гильфердинга Государственной публичной библиотеки. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, Т. 15, 409–417. // **Moshin 1958:** Moshin, V. A. K datirovke rukopisey iz sobrania A. F. Gilyferdinga Gosudarstvennoy publichnoy biblioteki. – *Trudy Otdela drevnerusskoy literatury*, Т. 15, 409–417.

Мошкова 2017: Мошкова Л. В. Сборники XVI в. из фондов РГАДА: Находки и открытия. – В: *Академическая археография в России XVIII–XXI веков. Тихомировские чтения 2016 года: К 60-летию Археографической комиссии РАН.* Москва: «Старая Басманная», 236–244. // **Moshkova 2017:** Moshkova L. V. Sborniki XVI v. iz fondov RGADA: Nahodki i otkrytia. – V: *Akademicheskaya arheografia v Rossii XVIII–XXI vekov. Tihomirovskie chtenia 2016 goda: K 60-letiyu Arheograficheskoy komissii RAN.* Moskva: «Staraya Basmannaya», 236–244.

Острогорский 1932: Острогорский, Г. А. Славянский перевод Хроники Симеона Логофета. – *Seminarium Kondakovianum*, V, 17–37. // **Ostrogorskiy 1932:** Ostrogorskiy, G. A. Slavyanskiy perevod Hroniki Simeona Logofeta. – *Seminarium Kondakovianum*, V, 17–37.

Отчет 1869: *Отчет Императорской Публичной библиотеки за 1868 г.* Санкт-Петербург: Печатня В. Головина. // **Otchet 1869:** *Otchet Imperatorskoy Publichnoy biblioteki za 1868 g.* Sankt-Peterburg: Pechatnya V. Golovina.

Список 1966: Предварительный список славяно-русских рукописных книг XI–XIV вв., хранящихся в СССР (для «Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР до конца XIV в. включительно»). – *Археографический ежегодник за 1965 г.* Москва: Наука, 187–272. // **Spisok 1966:** Predvaritelnyy spisok slavyano-russkih rukopisnyh knig XI–XIV vv., hranyashchysya v SSSR (dlya «Svodnogo kataloga rukopisey, hranyashchysya v SSSR do kontsa XIV v. vkladyuchitel'no»). – *Arheograficheskiy ezhegodnik za 1965 g.* Moskva: Nauka, 187–272.

Петканова 1992: *Старобългарска литература. Енциклопедичен речник.* Ред. Д. Петканова. София: Петър Берон. // **Petkanova 1992:** *Starobalgarska literatura. Entsiklopedichen rechnik.* Red. D. Petkanova. Sofia: Petar Beron.

Срезневский 1905: Срезневский, В. И. *Славянский перевод Хроники Симеона Логофета.* С. Петербург: Типография Императорской Академии наук. // **Sreznevskiy 1905:** Sreznevskiy, V. I. *Slavyanskiy perevod Hroniki Simeona Logofeta.* S. Peterburg: Tipografia Imperatorskoy Akademii nauk.

Творогов 1989: Творогов О. В. Хроника И. Зонары. – *Словарь книжников и книжности Древней Руси.* Вып. 2. Ч. 2. Ленинград: Наука, 492–494. // **Tvorogov 1989:** Tvorogov O. V. Hronika I. Zonary. – *Slovary knizhnikov i knizhnosti Drevney Rusi.* Вып. 2. Ch. 2. Leningrad: Nauka, 492–494.

Турилов 2011: Турилов, А. А. *От Кирилла Философа и Константина Костенецкого до Василия Софиянина. История и культура славян IX–XVII вв.* Москва: „Индрик“. // **Turilov 2011:** Turilov, A. A. *Ot Kirilla Filosoфа i Konstantina Kostenetskogo do Vasilija Sofyanina. Istoria i kulytura slavyan IX–XVII vv.* Moskva: „Indrik“.

Турилов 2012: Турилов, А. А. *Межславянские культурные связи эпохи средневековья и источниковедение истории и культуры славян.* Москва: Знак. // **Turilov 2012:** Turilov, A. A. *Mezhslavyanskiye kulyturnye svyazi epohi srednevekovyya i istochnikovedenie istorii i kulytury slavyan.* Moskva: Znak.

Birnbaum 1986: Birnbaum, D. The Life of Stefan Lazarevic: A Contribution to the Study of the Manuscript Tradition. – *International Journal Of Slavic Linguistics And Poetics*, XXXIV, 7–31.

Zonarae 1968: Ioannes Zonarae. Epitomae historiarum. – *Гръцки извори за българската история*, Т. 7, София: БАН, 149–208. // Ioannes Zonarae. Epitomae historiarum. – *Gratski izvori za balgarskata istoria*, Т. 7, Sofia: BAN, 149–208.

Jacobs 1970: Jacobs, A. ΖΩΝΑΡΑΣ–Зонара: *Die byzantinische Geschichte bei Joannes Zonaras in slavischer Übersetzung.* München, Wilhelm Fink Verlag.

Каčanovski 1882: Kačanovski, Vl. Iz srbsko-slovenskoga prievoda bizantinskoga ljetopisa Joanna Zonare. – *Starine*, 14, 1882, 125–172.

Petrova 2010: Petrova, M. Hamartolos or Zonaras: Searching for the Author of a Chronicle in a Fourteenth-century Slavic Manuscript: MS. Slav. 321 from the Library of RAS. – *Scripta & e-Scripta*, 8–9, 405–425.

Weingart 1922: Weingart, M. Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské. Přehled a rozbor filologický. 1. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského